

DANIEL TAMMET

Kilenc elme

*Különlegességük
lehet az erősségük*

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2025

www.alexandra.hu
www.moobius.hu
www.europakiado.hu

AMANDA

A balesetről csak homályos emlékei maradtak. Utaskönyökök tömege, próbálja kikerülni őket. Üvöltő hangosbeszélő. Rohanás, rohanás, rohanás, és aztán bumm, egy elképzelhetetlen fal. És aztán semmi.

Éles, a feje fölött sivító szirénázásra tért magához – a brutális, disszonáns hang könnyörtelenül püfölte a dobhártyáját. Felháborodott, micsoda zűrzavart kelt körülötte. Egyáltalán honnan ered? Életében nem hallott még ilyen iszonyú zajt!

Amit ő szirénázásnak vélt, az a valóságban a saját hangja volt: a sokk, fájdalom és zavarodottság sikolyai. Érezte, ahogy a föld, ahol fekszik, aprókat reng a felé futó lábak alatt. Aztán minden bizonnyal újra elveszítette az eszméletét, mert a következő tudatos emléke az volt, hogy ül valahol, és valaki nagyon lassan beszél hozzá. A hangot nem ismerte fel – egy orvosé vagy nővére lehetett? –, és egyszerre ráébredt, hol is van. A gondolatra automatikusan a homlokához emelte a kezét – a bal szemöldöke feletti hosszú, keskeny hasadást négy öltéssel kellett összevarrni. Eszerint ömlött a vére. A vér pedig, bárhogy néz is ki az a vörös szín, összekente az arcát, végigcsorgott a kabátján. Úristen, micsoda látvány lehetett!

Mégsem félt, éspedig egy másik ember miatt, akit ismert, és aki ott volt mellette a szobában. Milyen jó is volt érezni Bruce szelíd, megnyugtató lényét maga mellett! Az aurája azt sugározta felé, hogy Bruce-nak nem esett baja, jóllehet az ütközés pillanatában együtt voltak.

Amanda körbefülett, érzékei letapogatták a környezetét. Szögletes szoba volt, a sarokban egy asztal, a hangjából ítélve kicsi, tömör darab. Ablakot nem hallott.

A halk, kissé nyers hang kérdéseit – ugyanaz, mint az imént, vagy egy másik? – nem tudta hiánytalanul megválaszolni. A nevét meg tudta mondani, amikor kérdezték: Amanda Tink, de a születési idejét nem.

– Hány éves? – kérdezte az ismeretlen, és ő igyekezett visszaemlékezni: – Nem tudom. – Ahhoz túl nagy volt, hogy gyerek legyen, ahhoz meg túl sima a bőre, hogy középkorú.

Csorogni kezdtek a könnyek az arcán.

– Ne aggódjon! – mondta a hang. – Majd visszajön! – A hang egy férfihez tartozott, egy orvos lehetett. A fejét ért ütéstől agyrázkódást szenvedett, magyarázta neki. Pihennie kell, felpolcolt lábbal, sokszor a pihenés a legjobb orvosság. Nagyjából ez volt a lényeg.

De Amanda másra figyelt. Addig törte a fejét, amíg eszébe nem jutott. Harminchét. Hát persze hogy harminchét. Doktori iskolába jár a Nyugat-sydney-i Egyetemen. Egy bátyja van, egy évvel idősebb nála, a szülei régen elváltak. Sydney-ben él, itt jöttek össze Bruce-szal. Mikor is költözött a városba? Az agya cikázott az évek, a Braille flitterpontjaiban elképzelt dátumok között: 2007? 2009? 2009!

Szeretett volna tovább gondolkodni, többre is emlékezni, de ólmos fáradtság fogta el, és a feje a mellére csuklott.

Este lett, mire Amandát és Bruce-t kikísérték a kórházból. Nem melegítette bőrüket a nap, a szúrós hideg úgy csapta meg őket, mint mikor egy nyitott hűtőszekrény előtt áll az ember. Júniusi késő este hideg szele. Ausztráliában ez a tél közepe.

A lakást olyannak találta, amilyennek hagyta, ám a környéket a rákövetkező hetekben nem. Ismeretlen lett a közeli bevásárlóközpont, ahol előtte több százszor, ha nem ezerszer vásárolt már, de ami most mintha perverz örömet lelt volna abban, hogy megtagadja az együttműködést, és bújócskát játsszon az üzleteivel – a csemegebolttal, a gyógyszertárral, a szupermarkettel –, összevissza keverve őket. Ami régen egy másfél kilométeres séta volt oda-vissza, most kész maraton lett. Hogy tájékozódni tudjon, és visszanyerje az önbizalmát, próbálta fejben visszajátszani az óvatosan megtett lépéseket, a fordulókat, a furcsán elhelyezett póznákat, akikből emberek lettek, amikor közelebb ért hozzájuk: férfiak és nők, szemükkel a mobiljaikra tapadva. Egy ízben, amikor úgy érezte, képtelen megtenni az utat, taxit hívott, de az is rettenetesen megterhelő volt. Amikor elmesélte Bruce-nak, az a szokásosnál is erősebben szorította meg a kezét. Telefonálni, magyarázkodni, várakozni – a bonyolult akcióba beleszédült a feje.

A lüktető fejfájásokra kapott gyógyszert, valamennyire segített is. Arra azonban sajnos nem volt gyógyszer, hogy ne hallja – csakis ő – egy láthatatlan zongora újra és újra letűtött negyedik oktáv B hangját: a baleset egy szerencsétlen mellékhatását, ami gyorsan el fog múlni, de az is lehet, hogy megmarad, ki tudja, meddig, a neurológusok legalábbis nem tudták. – Öt, kilenc, nulla, három,

nyolc – sorolta kissé indignált hangon az első konzultáció alkal-mával a számítógépe mögött ülő hölgy. A feladat az volt, hogy Amanda idézze fel és mondja vissza hangosan a számokat.

– Öt – kezdte Amanda. – Kilenc. – Hallotta, hogy némi kétség lopakodik a hangjába. – Nulla – folytatta, egyre inkább veszítve a magabiztosságából. – Nem, nyolc! – Kézfejevel megdörzsölte a homlokát. – Bocsánat, nem, inkább nulla! – A fejében pulzáló domború pontocskák derékszöge inkább a nullára emlékeztet, döntötte el, mint a nyolcasra.

És miközben így tétovázott és dadogott, még azt is nehéznek találva, hogy megkülönböztessen egy nullát egy nyolcastól, arra gondolt, milyen könnyedén mondta volna vissza ezeket a számokat nemrég. Milyen biztossággal raktározta volna el az agya valamelyik szegletében, mintha világegyetében mindig is ezt tette volna. Ami, ha jól meggondolta, nagyjából így is volt. Telefonszámok, könyvrészletek, repülő- és vonatmenetrendek, évfordulók és születésnapok. Családtagoké, osztálytársaké, kollégáké – épp oly természetesen tudta felidézni, mint a magáét. Az emlékezőtehetségét régóta csodálta mindenki. Szerencsés adottság, de részben szükséges is, mert hisz mi lenne vele anélkül? Ha valaki odalép hozzá, és üdvözlí az utcán, ő azonnal kapcsolni tudja a nevet a hanghoz. A fogyatékkal élők érdekvépviseleti konferenciáján felkérlik egy ad hoc felszólalásra, és neki a kisujjában van minden tény és statisztika, ami a kiadványukban szerepel, sőt az is, ami nem. Mindez köszönhetően azoknak az adottságainak, amelyek révén Brisbane egy kis külvárosából, Rochedale-ből egyetemre került, médiaszakra, majd az egyetemről a Fogyatékkal Élő Emberek Érdekvédelmi Hivatalába, a Brisbane-től 750 kilométerre lévő Sydney-be.

Ez voltaképpen senkit sem lepett meg a környezetében, hiszen tudták, hogy Amanda mindig is nagyra tört. A távolság nem rettentette vissza semmitől, ahogy a folyton változó tér sem maga körül, amelyet érzékei letapogattak. Akár egy vakvezető kutya, úgy találta meg az utat egy parkon át, egy házból kifelé vagy egy forgalmas út egyik oldaláról a másikra. De ma már nem. A múltbeli énjéről való efféle emlékek mintha valaki másról szóltak volna.

Most mindenesetre örült, sőt nagyon örült, hogy lefekhet és pihenhet, ahogy tanácsolták. Úgy aludt, mint aki körül megszűnt az egész világ. Csak az egyetlen hatalmas ködfoltta összefolyó első tíz nap után kezdte megkülönböztetni a nappalt az éjszaktól. Éjjel a meleg takaró alatt mélyen aludt, de nem álmodott. Amikor felébredt, magányosnak érezte magát az álmai nélkül, hiszen azok mindig jó társaságot jelentettek neki. Aztán az egyik éjjel újra álmot látott, azt, amelyik gyakran meglátogatta a baleset előtt is. Álmában a lakásához közeli sugárúton haladt, de nem gyalogolt, hanem többemeletnyi magasságban lebegett vagy repült a járda felett. Egyszerű dolog volt érzékelnie és hallania, hol állnak az épületek, amelyek mellett elsuhant, épp olyan egyszerű, mint éber, gyalogló életében, hiszen minden felület – üveg, téglala vagy beton – felfedte előtte jellegzetes hangját. Mit számított neki, hogy lent a földön az emberek türelmetlenül lökdösődnek, vagy figyelmetlenül elállják egymás útját! Mit számított neki, hogy nincs nála a botja! Szabad volt! A szabadság élménye vele maradt ébredés után is, és ezt próbálta becsempészni minden napba, ami előtte állt.

– Biztos, hogy fel vagy készülve erre? – kérdezte Bruce, amikor bejelentette, hogy vissza kell mennie az egyetemre. Ébredés után

a Braille-naptárt megtapogatva konstataálta, hogy kezdődik a 2015. évi téli szemeszter.

– Amennyire csak lehetek! – Ami azt illeti, a legkevésbé sem érezte készen rá magát. Szerencsére csak telefonon beszéltek (a lakásaik pár percre voltak egymástól gyalog), mert ha Bruce most ott áll mellette, nem tudta volna rávágni ezt a hetyke választ.

– Csak egy hónap telt el...

Ezt ő is tudta. De arról szó sem lehetett, hogy a tanulmányait csak úgy elengedje. Fél éve iratkozott be egy kutatói mesterprogramra, ami komoly elhatározás volt a részéről: majdnem tíz év után tért vissza az iskolapadba. Kutatási témája ez volt: a fogyatékoság hatása az irodalmi alkotásra.

– Meg fogom oldani.

Napról napra erősebb lett, és egyre jobban alkalmazkodott új helyzetéhez, noha gyógyulásnak azért nem nevezte volna azt a folyamatot, ami a testében és gondolkodásában zajlott. Rengeteg kávét ivott. Mindenhez emlékeztető jegyzeteket készített magának – Braille-írással. Hogyan szerkesszen esszét, hogyan küldjön e-mailt, hogyan rendeljen taxit az egyetem elé.

– Semmi sem megy könnyen! – mondta Bruce-nak egy másik alkalommal. – Minden kétszer annyi időbe telik, mint régen. De tanulok. Sokat tanulok.

Akkor még nem tudta, hogy egy nagyszerű diplomamunka lesz a végeredmény.

– Ez a dolgozat nem születhetett volna meg a nélkül az Amanda nélkül, aki voltam – írta kommentárként első házidolgozatára. – Ő mindig szigorú volt önmagához. Úgy érzem, ő tett engem olyan emberré, aki egy agysérülés után képes lehet sikeresen helyállni. Mindig nagyon érdekelte, hogyan működik az emberi agy, nála

szervezettebben senki sem élte az életét, és mindig a megfelelő időben lépett, ha a szenvedélyéről volt szó.

A nap sokáig, melegen és vendégszeretően sütött Párizsban. Ez volt az első június a pandémia óta. Amerikai barátaim, John és Mary e-mailen jelezték, hogy a városban vannak. Hetven felé még mindig virgonc fürgeséggel járták a várost, mielőtt egy bisztróban találkoztunk. Ajándékot is hoztak magukkal – egy sorozat képeslapot, rajtuk Amerikában honos madarak: füstös junkó, gesztenyebarna hátú cinke –, valamint egy ismerősüket is, aki dél-Franciaországból rándult fel. Az ismerős egy hasonlóan virgonc, frissen nyugdíjba vonult ausztrál nő volt, akivel könnyen megtaláltuk egymással a hangot. Nagy könyvbarát, mondták a barátaim, időnként segíteni is szokott irodalmi fesztiválokon, valószínűleg ezért gondolták, hogy érdemes lehet találkoznom vele.

Végül csak a vacsora közepén tettem fel neki azt a kérdést, amelyet már a kezdetektől tartogattam, és mindig feltettem azon ritka alkalmakkor, amikor egy ausztrállal hozott össze a sors. – Olvasott Les Murray-t? – A költő neve hallatán a nő letette a villáját. – Hogyne! Fel is olvasott a nemzetközi irodalmi fesztiválunkon! – Ez Sanghajban történt, néhány évvel azelőtt, hogy Les Murray 2019-ben, nyolcvanéves korában meghalt. – Oda is jött hozzám – emlékezett. – Szeretett volna a tudomásomra hozni valamit. Tudja, mi volt az első mondata? Azt mondta: Michelle, én autista vagyok.

A hölgy eszerint megérezte, hogy a kérdésemnek mélyen személyes oka van. Kapcsolatom Les Murray-val régire nyúlik vissza. Huszonéves voltam, amikor először olvastam a verseit. Levelezni

kezdtünk, harmincas éveimben le is fordítottam néhány művét egy francia antológia számára, s a negyvenedik születésnapomon egy cikket is publikáltam róla. Afféle mentor volt ő a számomra: gyakran emlegették a Nobel-díj várományosaként, talán mert a versei oly tisztán és csodálatosan fejezik ki a neurodivergens létélményt.

Miközben ez átfutott a fejemben, Michelle-re és a barátaimra néztem, és azon gondolkodtam, hogyan kéne folytatnom. A szó: „autista”, sok minden mást jelent, mint amit ők értenek alatta. Nem messze ettől a bisztrótól történt, 2015-ben, hogy Murray és én egy színpadon ültünk egy nemzetközi írókonferencián. Néztünk ki a teremnyi homályra, amelynek felváltva olvastunk fel: Murray a verseit, én azok átültetését franciára. Ez volt az első – és sajnos az egyetlen – személyes találkozásunk, és mondanom sem kell, hogy volt bennem némi tiszteletteljes félsz. Mégsem voltam ideges vagy lámpalázás. Azonnal közös hullámhosszra kerültünk. Az évek és kilométerek, amelyek egyébként elválasztottak minket, egyszerűen eltűntek. És mindezt szavakba is tudtuk önteni, szépen formált, ízes ausztráliai angol és francia szavakba. Felolvastunk. Beszélgettünk. Rímeltünk egymásra.

A költő neve, meséltem a vacsora mellett a barátaimnak, okozott a párizsi kiadómnak némi gondot, de legalábbis némi fejtörést. Azt szerették volna ugyanis, hogy a kötet címlapján ez a név szerepeljen: „Leslie Murray”, attól tartván, hogy az eredeti a francia olvasókban téves képzetet kelthet. Ebben volt némi igazság, mivel a „Les Murray” franciául úgy is értelmezhető, mint „a Murray-k”. Ami egyébként illet is egy ilyen fizikai és szellemi értelemben is nagy formátumú férfiúhoz.

– De érthető módon az ügynöke hallani sem akart erről, úgy-hogy maradt a Les.

A pincérnőnk összeszedte a tényérjainkat, mi gratuláltunk a finom étkekhez, majd miután választottunk desszertet, a barátaim brit háttérre terelték a beszélgetést. Mindig szerettek erről kérdezgetni, élvezettel hallgatták sztorijaimat *cockney* apámról, könyvmoly anyámról és a piros emeletes buszról, amellyel iskolába jártam (ahol franciául kezdtem tanulni). Mint mindig, most is elmeséltem, hogy másik iskolám a londoni tanácsház volt, akkori otthonom, ahol nyüzsgő családi élet folyt, mivel ott játszottunk-dumáltunk-hancúroztunk nyolc testvéremmel.

Ezen a ponton elhallgattam, és vártam a testvéreim nagy száma feletti hüledezést. Ám Michelle másképpen reagált: – Kilencen voltak testvérek? És maga a legidősebb? Képzelve csak, én is kilencből vagyok a legidősebb! – Majd váratlanul megkérdezte: – Mikor van a születésnapja?

– Januárban. Január 31-én.

Ezen már tényleg meglepődött. – Az anyém is!

Hát ez egészen különös egybeesés volt. Ha egy könyvben olvasom, el sem hiszem. Szédítő, egyúttal vérpezsdítő volt belegondolni, hogy az élet mennyi furcsa véletlent tartogat.

De volt egy másik oka is ennek az érzésnek. Egy másik bámulatos egybeesés. Nem sokkal a Michelle-lel való spontán párizsi találkozásom előtt egy üzenetet kaptam Sydney-ből. A küldője a szerzői honlapomon ért el: „Amanda Tink vagyok, és doktori értekezésem témája az autizmus hatása Les Murray írásaira. Tézi- sem egy vak, autista ausztrál nő szemszögéből az, hogy ez a hatás mély és alapvető, és a tény, hogy Murray maga is autistaként ha-

tározta meg önmagát (noha a legtöbb kritikus ezt figyelmen kívül hagyja), az első ismert és publikált autista szerzőnké avatja.”

A levélíró megkérdezte, lenne-e kedvem elolvasni az eddig elkészült munkáját. Lelkes válaszom és néhány további üzenetváltás után Amanda (ekkorra már tegeződtünk) valóban átküldte egy csatolmányban a szöveget, és amikor megnyitottam és haladtam oldalról oldalra, olyan gondolatokkal és meglátásokkal találkoztam Murray költészetéről, amelyekről addig sehol nem olvastam. Sok szövegrészt alá is húztam, és elmondtam a véleményemet rólok. Egyik e-mail követte a másikat, és rövidesen rendszeressé vált a kapcsolatunk. Nem csak írásban; néha fel is hívtuk egymást. Beszélgetéseink idővel személyesebb témákra is kiterjedtek. Amanda megosztotta velem sajátos tapasztalatát, hogy az ablaküvegek, ajtók és asztalok, lámpák és könyvespolcok mind sajátos hangokat bocsátanak ki. Még egy fél üveg bornak is más a hangja, mint egy telinek. Ő így magyarázta mindezt: a látó emberek számára egy szoba fénnel van tele. Minden tárgy, eszköz, bútordarab másképpen veri vissza a fényt. Egy fehér ajtó azért néz ki másképpen, mint egy hosszú asztal vagy vastag fal, mert mindegyik a maga módján veri vissza a fényt. Az ő számára viszont egy szobát nem a fény, hanem a hang tölti be. A hang pedig, amely állandóan ide-oda pattog, akárcsak a látó emberek szemében a fény, mindent visszatükröz neki, ami körülötte van.

Azt is elmesélte, hogy gyerekkorában gyakran zavarba ejtette az embereket, vakokat és látókat egyaránt – mert nem igazán értették. Ez az érzet mindig kölcsönös volt. Beszélt az iskolás éveiről, arról, hogy miképpen tanult meg tapintással olvasni, hogy mennyire szerette bizonyos szavak érintését, ahogy az ujjai a Braille-jelek pontocskáihoz dörzsölődtek. Beszélt figyelemfelhívó mun-

kájáról a fogyatékosok érdekvédelmi hivatalában. Beszült Sydney hangjairól és szagairól, az agysérüléséről és ösztöndíjas visszatéréséről az egyetemre. És beszült saját személyes találkozásáról a költővel.

Úgy raktam össze Amanda életének képkockáit, ahogy ő elmesélte, a hiátusokat kutatásaimmal és képzeletemmel töltve ki.

A poszteren meghirdetett dátum alatt: 2017. május 23., kedd, ez az időpont állt: 17 óra. Ám a hallgatóság már négy órától fogva szállingózott, kérdezték, jó helyen járnak-e. „Ez itt a Woolley épület, N395-ös előadóterem?” – mondták, mintha ez valamiféle rejtvény lenne.

– Pontosan! – felelte a rendezvényszervező, és a vörös téglákból kirakott boltívre mutatott. – De jöjjenek kicsit később! Még nincs nyitva a terem. – Mi ez a hamarság? Tán siet az órájuk? – dohogott magában, miközben kitessékelte a diákokat. Már ha egyáltalán viselnek még órát a fiatalok. Vagy csak stréberek, akik szeretnek korán érkezni, hogy elfoglalják a legjobb helyeket. A szervező nemrég került a sydney-i egyetemre, úgyhogy még nem tudta, ki kicsoda.

Miközben ezen gondolkodott, újabb diák jelent meg. Egy rövidre nyírt hajú, vak fiú, aki a botjával kopogva közeledett a boltíves ajtóhoz. – Még nincs nyitva a terem! – kiáltott rá a szervező. Jó napot, tette volna rögtön hozzá, hogy ellensúlyozza a nyersségét, de annyira meghökkent, hogy a diák nem fiú, hanem lány, hogy a torkán akadt a szó. Nyilván a haja teszi. Talán eltévedt, gondolta, és majdnem megkérdezte: Biztos, hogy jó helyen jár? De a lány persze nem tévedt el, és nagyon is jó helyen járt.

– Les Murray. A felolvasásra jöttem! – mondta. A szervező végigvezette a fehérre festett folyosón, és leültette egy padra. Ugyanarra a padra, amelyhez pár perccel később a meghívott vendéget vezette, akit szemmel láthatóan cserben hagytak öreg térdei, végül is érthető módon, a hosszú repülőút után Bunyah-ból. A diáklány és a költő rögvest beszélgetésbe elegyedtek, ő pedig magukra hagyta őket.

További emberek érkeztek, próbálták félbeszakítani a lány és a költő társalgását. Cipőik és ruháik alapján az angol nyelv és irodalom tanszék oktatói lehettek. Hozták a csoportjaikat is, kezükben a költő könyveivel, némelyik rongyosra olvasva.

Nem is rossz publikum egy költőnek. Gyérnek semmiképp sem mondható.

Tíz perccel öt előtt kinyitották a termet.

A vak diáklány felállt, az öreg költő a karját nyújtotta neki. Együtt mentek be a terembe.

TARTALOM

A szerző megjegyzése / 5

Vaughan / 9

Kana / 39

Warren / 67

Naoise / 95

Billy / 123

Amanda / 157

Cédric / 189

Ayo / 223

Danny / 253

Köszönetnyilvánítás / 305